

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto XV, 5.

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

20. III. 1968

PARTIJA ZOPER „KNJIŽEVNE NOVINE“

Književne novine, vsakih štirinajst dni v Belgradu izhajajoči časopis „za slovestvena, umetnostna in družbena vprašanja“, so že preko svojega dvajsetega letnika. V začetku so bile glasilo Zveze pisateljev Jugoslavije in so njih artikli imeli usmerjevalno moč. Odkar se je zveza federalizirala, so Književne novine postale neke vrste svobodna tribuna, ki jo uravnava uredniški odbor trinajstih, večinoma mladih članov. Sedanji glavni urednik je Tanasije Mladenović (letnik 1913), star komunist (od 1937), večkratni ljudski poslanec, nekaj časa kulturni ataše v Parizu. Med njegovimi spisi je najbolj pomemben roman „Pod pepelom zvezda“ (Belgrad 1958). Pod uredništvom Mladenovića je časopis vedno bolj začel obravnavati pereča vprašanja notranje politike. Zlasti, odkar se je zadal ostremu polemiziranju zoper izjavo o hrvatskem jeziku. Dobro leto že pa postaja vedno bolj napadalen na vlado in sedaj vodilne partijske kroge.

Ti osebno so najbolj prizadeti zaradi satiričnih razmišljanj Ljubiša Manojlovića, enega najbolj vplivnih sedanjih srbskih humorističnih pisateljev. Ta poglavitni sodelavec Mladenovića se je večkrat krepko privoščil tudi nekatere članke centralnega komiteja.

Povod za nastop partije zoper Književne novine pa so dali ogorčeni napadi zoper centralni komite, ki jih je v reviji konec 1967 priobčil Kiro Hadživasilov, profesor na belgrajski šoli za politične znanosti, sicer sam član izvršnega odbora Zveze komunistov Jugoslavije.

Dne 4. januarja je partijsko glasilo Komunist priobčilo obsodbo Književnih novim, ki jim očita „zmotno gledanje na partijo, na samoupravo, na socializem. na reformo“.

Šest dni nato je belgrajski mestni komite partije po hudi debati ugotovil, da so se uredniki in nekateri sodelavci Književnih novin oddaljili od linije Zveze komunistov, da so nekateri priobčeni spisi nacionalistični in „šovinistični“, da sejejo dvome o uspehu ekonomske reforme, reorganizacije v partiji, samouprave. Vodstvo partije za Belgrad je torej sklenilo, da mora o delovanju komunistov pri časopisu soditi osnovna partijska organizacija, ki ji obtoženi uredniki in sodelavci Književnih novin pripadajo. Treba jih je zaslišati in sprejeti primerne partijske sankcije.

Ker je med uredniki Književnih novin le malo komunistov, imajo ti osnovno partijsko organizacijo skupaj z uredniki satiričnega in humorističnega tednika Jež. Ta organizacija je o obtožnici mestnega komiteja razpravljala 22. januarja. Poglavitna obtožbenca sta odgovorila s protinapadom. Manojlović, ki je glavni urednik Ježa, je očital mestnemu komiteju, da je obsojene stavke iztrgal iz konteksta. Mladenović mu je oponašal tendenciozno tolmačenje in „inkvizicijske metode“. Pri razpravi je bil navzoč zastopnik mestnega komiteja. Bila je silno viharina. Precej govornikov je terjalo dopolnila. Nekateri so trdili, da v zadevi ničesar ne razumejo, da torej ne morejo „zavzeti stališča“. Te je zastopnik komiteja zavračal: „Ali res ne znate brati med vrsticami?“ Drugi so bili bolj pogumni in izjavili, da bi tudi oni vendar podpisali nekatera obsojena besedila. Vse se je končalo tako, da „celica“ ni hotela takoj sprejeti stališča komiteja in je sklenila, da se naslednji teden vnovič snide.

Medtem je kot ponavadi v soboto izšla številka Književnih novin pod stari uredništvom — uredniki so se solidarno zgrnili okoli Mladenovića — in objavila dossier mestnega komiteja.

Na vnovični seji v noči od 25. na 26. januarja so povedali svoje mnenje vsi člani celice, večina je odklonila sklepe mestnega komiteja ali se vsaj oddaljila od njih; po mestoma zelo polemični debati je bil izrečen Mladenoviću „zadnji opomin“, Manojlovića pa so oprostili karšnih koli političnih odgovornosti.

Isti teden so morala obravnavati zadevo Književnih novin, ker je tako terjal partijski mestni komite, tudi uredništva drugih listov in tudi vse organizacije pisateljev. Na teh sestankih je bilo izrečenih precej pridržkov glede na zadržanje mestnega komiteja. Vendar je partijska organizacija po radiu in televiziji z večino glasov izključila urednika Božidarja Božovića, komunisti na Kolaričevi ljudski univerzi so pa izrekli ukor Draganu Kuludžiji; oba sta pisala v Mladenovićeve časopis.

Spor med partijo in delom komunističnih pisateljev je začel zavzemati nepredvidena razmerja; da prepreči popoln razkol, je Zveza pisateljev Jugoslavije, ki je 7. februarja razpravljala o „ideoloških in političnih stališčih“ Književnih novin, terjala samo, da se razširi krog sodelavcev pri reviji. Odsvetovala je sankcije. Uradna partija je torej doživela poraz, ko je hotela nastopiti zoper srbske „nacionaliste“ v stranki.

(Dalje na 2. str.)

ZA PETNAJSTO LETO

JUBILEJNA zbirka želi olajšati Slovenski kulturni akciji položaj pri izdajanju njenih publikacij. Gospodarski razvoj v Argentini zelo ovira redno poslovanje z vedno bolj naraščajočo inflacijo. Cene stalno naraščajo in to še posebej v industriji, ki je odvisna od uvoza. Nesiguren socialni položaj vedno bolj vpliva na plače — vse se draži. Pri knjižnih izdajah se moramo srečavati s presenečenji in se nam v začetku zastavljeni proračun zviša, napovedanih cen pa ne moremo spreminjati.

GLAS prihaja v velikem številu med naše prijatelje kot brezplačno propagandno glasilo za širjenje zanimanja za slovenske kulturne stvaritve, obenem pa tudi za ohranjanje ljubezni za vse slovenske duhovne dobrine. Kakor vsem našim publikacijam pa je listu pri srcu skrb in pomoč pri vseh poskusih, kako pomagati in iskati pot za boljšo bodočnost našega naroda, ko bo spet mogel zaživeti v popolni svobodi in neovirani posesti celice svoje usode.

Vsi nam priznavajo mnogostranost, razgledanost in viden napor biti v stiku z vsem, kar se v svetu danes ustvarja in na ves naš razvoj sproti vpliva. Ko bo zgodovina in strokovnjak zrl na dosedanje letnike lista, bo moral priznati, da smo bili blizu viška, kakor ga dosegajo podobni listi pri drugih razvitih narodih.

Brez finančno trdnih tal danes delo pri tisku ni mogoče. Še več pa je vredna moralna podpora pisateljem in dopisnikom, ki list z gradivom zalagajo in imajo pri tem stroške za knjige, revije in danes zelo visoko poštnino in krijejo to iz svojih sredstev. Toda nikdo med njimi nad izdatki ne tarna, ker želi le, da bi se list okrepil, še bolj razširil in poglobil v delu za idealne slovenstva. V ta namen naj služi za petnajsto leto GLASA tokratna JUBILEJNA ZBIRKA.

Darovali so: Univ. prof. dr. Alfonz Čuk, Latrobe, ZD, 25 dolarjev; č.g. dr. Jože Prešeren, Trst, 20 dolarjev; g. N. N., Mont-real, 11,50 dolarjev; g. N. N., Avstrija, 290 šilingov; g. Jakob Pavlovčič, San Martín, 2.000 pesov; g. Ivo Vadjal, Martínez, 2.000 pesov; g. Slavko Tršinar, Chapadmalal, 2.000 pesov. — Vsem iskrena hvala!

Darovavcem bo ob koncu podeljen poseben umetniški dar. — Jubilejni dar znaša 2.000 pesov za Argentino in 10 dolarjev za inozemstvo in je možno plačevanje v obrokih.

CORREO
ARGENTINO
SUC. 6

TARIFA REDUCIDA
CONCESION 6228

R. P. I. 953701

Hrvatski Glas v Kanadi piše 5. februarja, ko posnema izjavo kardinala Šeperja uredniku hrvaškega katoliškega tednika Glas koncila, v Zagrebu: „... kaj, neki italijanski list je zapisal, da sem madžarskega rodu in jugoslovanske narodnosti... Le kako je mogel zapisati kaj takega? Moj rod izvira iz hrvaškega Gradišča in ena moja stara mati se je celo pisala Hrvat. Druga pa mi je pripovedovala, kako je kot otrok prepevala hrvaške božične pesmi. Jaz sem in se čutim Hrvat in enako vsi člani moje rodbine.“ Ob imenovanju za načelnika kongregacije v Rimu je prišel v Zagreb tudi poročevavec francoske televizijske mreže in kardinalu zastavil vprašanje: „Vi ste Hrvat?“ „Da, jaz sem Hrvat,“ je odgovoril kardinal. Kmalu nato je bil pri kardinalu tudi poročevavec dunajske televizijske postaje: „Vi ste Jugoslovani?“ „Ne, jaz sem Hrvat! Jaz sem hrvaški primas,“ je odgovoril kardinal. To izjavo so še isti večer lahko čuli po vsej Srednji Evropi. Francoski poročevavec je kardinala tudi vprašal, kako so oblasti sprejeli njegovo imenovanje. Kardinal je odgovoril: „Prejel sem brzopavko zastopnika SPRJ v Vatikanu in pismo predsednika komisije za verska vprašanja v republiki Hrvatski.“ (Glas koncila, 14. januarja 1968.)

— Zagrebški dirigent Milan Horvat je decembra 1967 dirigiral več koncertov v New York. „Mali orkester“ ge je povabil, da dirigira dela sodobnih madžarskih komponistov. Koncerti so bili v glavni koncertni dvorani v Lincoln Center, v New Yorku.

— Literarne in znanstvene nagrade Francoske akademije sicer nosijo pečat konservativne usmerjenosti, ker so jih doslej navadno podeljevali pisateljem in znanstvenikom ob koncu njihove delovne poti. Lanska nagrada pa je presenetila, ker sta jo prejela predstavnika mlajšega rodu. Znanstveni del nagrade je prejel Louis Porterier za esej „Krščanstvo in civilizacija“; literarno pa so podelili mlademu pesniku Rolandu le Cordieru, novo ime v francoski poeziji.

— Frankfurtška založba Suhrkamp je izdala celotni opus Bertolta Brechta v dvajsetih zvezkih. Zanimanje za to izdajo je bilo tolikšno, da so jo v nekaj tednih razprodali. Napovedali so drugo izdajo, ki je izšla februarja letos. Že v prednaročbi je bilo prodanih 6000 izvodov.

PIŠEJO NAM: Č.g. dr. Alfonz Čuk: „Želim Vam mnogo božjega žegna in Vas skupaj s prijatelji pristrčno pozdravljam.“ — G. Slavo Tršinar iz Chapadmalala: „Vaše 15-letno nesebično kulturno delovanje med zamejskimi Slovenci zasluži polno priznanje celokupnega slovenskega naroda. Priloženo pošiljam bančni ček v znesku 2.000 pesov kot moj jubilejni dar za petnajsto leto Glasa. Lepo vas pozdravljam.“ — Pismo iz San Martina: „Res je čudno, kako ste na tekočem o tem, kaj se dogaja med intelektualci za železno zaveso. Mesece in mesece ste napovedovali, kar sicer brez vaših člankov sedaj ne bi tako jasno razumel.“

POPRAVI: GLAS št. 3-4 je prinesel poročilo o članku R. Jurčeca v Hrvatskem Glasu; vendar je članek izšel 9. januarja 1968 in ne 30. januarja 1968.

Na večer izrednega občnega zbora Poljskega pisateljskega društva, ki je bil sklican na terjatev 225 udov (od 600) za 29. februarja, so razburjeno ozračje razvneli še novi incidenti, ki so se zgodili po prepovedi Mickiewicza in Witkacyja. Tako se je izvedelo, da je cenzura zahtevala spremembo naslova neki drame, ki se ji dejanje odvija v začetku stoletja, ki pa se imenuje „Hudi časi“, kar bi moglo vzbujati aluzije za sedanost. Še več: Wispianskega „Noč listopadowa“, ki ji je bil predmet vzlet iz vstaje zoper carizem v letu 1830, pa bi morala biti uprizorjena v Katowicah, je bila prepovedana še pred prvo igro z ukazom iz Varšave. Enaka prepoved je zatela tudi eno izmed Claudelovih dram, ki je bila na sporedu Poljskega teatra v Varšavi.

Ti odloki oblasti seveda niso mogli pomiriti poljskih visokošolcev in intelektualcev. Na študentovsko peticijo za takojšnjo reprizo „Dedov“ se je podpisalo 3154 akademikov. Hkrati so se študentje posvetovali o novih oblikah dejavnosti. Dve znani poljski znanstvenici: sociologinja Pawelczynnska in urednica Filozofskih studij Eilstein sta v protest izstopili iz partije.

Kaj pravi vlada?

Izredni občni zbor pisateljev se je začel 29. februarja ob štirih popoldne. Za isti čas je glavni urednik agencije Interpress Solecki povabil tuje dopisnike na tiskovno konferenco, da bi jim razložil uradno resnico o aferi „Dziadov“. Najprej je podal par elementarnih pojmov iz literarne zgodovine in zlasti omenjal probleme, ki jih stavljajo „Dedi“, ki bi jim celotna predstava trajala šest ur. Poudarjal je, da so bili „Dedi“ po vojski predstavljeni v sedemnajstih različnih režijah, med katerimi je bila Dejmeškova vprizoritev zelo pohvalno sprejeta pri občinstvu in kritiki.

Toda Stopkova režija je po zagotavljanju Soleckega „izkrivila pravo Mickiewiczovo zamisel“. Posebej je uradni besednik poudaril, da pri Stopku ni čutiti Mickiewiczove privrženosti k ideji bojne vzajemnosti med ruskimi in poljskimi revolucionarji zoper carsko oblast. Zelo je zlasti kritiziral neke prizore, ki so „dali misliti, da je osvobodilni boj še zmeraj pereč“. Pri tem je pripomnil da so bili nekateri teh prizorov v Stopkovi režiji predruščeni že po prvih predstavah.

Vendar je bil minister za uk in kulturo tudi po teh popravkih prisiljen omejiti število predstav posebno za šolsko mladino iz skrbi, da se ji ne sme „pačiti podoba“ Mickiewiczovega dela.

Na te prve omejitve „so nekateri poskušali organizirati reakcijo gledavcev“, ki so se na primer predajali „nedostojnemu“ in „nesramnemu“ ploskanju. Umetniška diskusija se je sprevrgla v politično razpravo. Spet je bil minister prisiljen k novim ukrepom. Da zagotovi miren potek umetnostne diskusije, je moral ustaviti predstave. Na kratko: vsega so krivi huligani in izivači.

Užaljeno je glavni urednik državne agencije tajil, da bi sovjetska ambasada terjala odstavek „Dedov“ z gledališkega repertoarja. Skliceval se je na to, da je Pravda po prvi uprizoritvi prinesla zelo pozitivno oceno.

Proti oportunizmu

Na občnem zboru samem, kamor so bili pripuščeni le poljski časnikarji, je iste argumente predložil generalni ravnatelj v ministrstvu za kulturo, Balicki. Zelo razgibana debata je merila spočetka na predlog kakih tridesetih pisateljev, naj se zbor omeji na obravnavanje afere „Dedov“, ker bi preveč odločna odklonitev partijske kulturne politike mogla imeti samo nasprotno nasledke, posebno še v času, ko se pripravlja kongres partije. Velika večina je ta partijski oportunizem zavrnila in prešla na debato o kulturni politiki komunistične vlade nasploh.

Debata je trajala do dveh zjutraj 1. marca. Partijski funkcionarji so morali biti zelo ob živce. V trdi noči so se pred zborovališčem pokazale „delavske delegacije“ in zahtevale, da se jih pusti na kongres pisateljev. Zahteva je bila zavrnjena in „delegati delavstva“ so se morali zadovoljiti s tem, da so predsedstvu zbora izročili neke sklepe, ki ostro obsojajo zadržanje pisateljev in terjajo

(Dalje s 1. str.)

Afera Književnih novin je pojav vedno bolj nastopajočega srbskega nacionalizma, ki se v partiji veže na ime Rankovića. Mnogo priložnosti za razširjanje nacionalnih gesel so dale volitve v aprilu 1967. V znamenju „srbstva“ je bil tedaj v Lazarevcu proti oficelnemu kandidatu izvoljen bivši partizanski general Radivoj Jovanović. Temu „narodnemu heroju“ je potem partija oponašala, da je zmagal na volitvah s pomočjo reakcije in četnikov. Partija ga je prisilila k odstopu, ki ga je decembra 1967 skupščina potrdila. Isti čas je sodišče v Nišu obsodilo na tri leta zapora odvetnika Vojislava Veljkovića zaradi „sovražne propagande zoper bratstvo in enotnost jugoslovanskih ljudstev“. Ob zadnjih volitvah je razpošiljal zadrugam po Srbiji, Bosni in Hercegovini in Črni gori letake, naj bojkotirajo vladine kandidate. Na teh letakih je „istupio protiv bratstva i jedinstva jugoslovanskih naroda“. Najbolj jedke komentarje k incidentom volilnega boja in njega odmevom so prinašale prav Književne novine.

Še vedno je pa s svojimi sankcijami partija zelo ekspeditivna izven Srbije. Dr. Žarko Vidović, profesor na fakulteti za politične znanosti v Zagrebu je napisal sešitek „Tko stvara zbrku oko nacionalnog pitanja? — Otvoreno pismo Kiri Hadživasilevu“. Ker mu Hadživasilev na diskusiji po predavanju o razmerju med „ljudstvi“ v Jugoslaviji ni dal odgovora na neko vprašanje, je Vidović tako še enkrat poklical belgrajskega profesorja k odgovoru. Zagrebska partijska organizacija pa je Vidoviću izrekla ukor „zaradi vsebine, sloga in načina pisanja“... S slovenskimi pisatelji pa ima partija najmanj težav. Slovenci smo povsod in pod vsemi režimi vedno najbolj pridni!

od njih, da se drže linije, ki jo je načrtala partija in da branijo delavski razred, namesto da bi se predajali „igri privilegirancev“.

Toda tudi ta „delavski“ nastop ni vzel pisateljem poguma. Ob koncu zborovanja sta jim bila dana v glasovanje dva predloga. Prvega je redigirala partijska celica v društvu, obžaloval je prepoved Mickiewicza, hkrati pa obsojal manifestacije ob „Dedih“. Drugi predlog je terjalo obnovev predstav, bolj natanko kontrolo nad cenzurnimi funkcionarji in udeležbo pisateljev pri izdelavi kulturne politike. Za te sklepe se je v tajnem glasovanju izreklo nad dvesto pisateljev z večino nad sto glasov nad predlogom partijske celice.

Ista večina je sprejela tudi predlog, da se v poljskem tisku morajo priobčiti potek in rezultati razprav.

Seveda poljski tisk ni mogel ničesar poročati o sklepih pisateljskega zbora. Vendar so se tudi o poteku seje kmalu razvedele celo najmanjše podrobnosti.

Tudi natanko rezultati glasovanja. Na seji je bilo navzočih 431 pisateljev, glasovalo jih je 356, od teh 220 za resolucijo opozicije, 154 za partijsko. Poraz režima je toliko večji, ker se partijska celica ni upala predlagati dosti bolj ostre resolucije, kakor so jo želeli partijski vodje, temveč je pripravila bolj umerjeno besedilo in je predstavila kot kompromisno. Da ne bi razburili še bolj pisateljev, tudi noben z vrha ni prišel na občni zbor. Direktor Balicky je sam pisatelj.

Le malo je zalegal poziv Jerzyja Putramenta, podpredsednika Pisateljske zveze in člana centralnega komiteja, ki je klical k zmernosti in zagotavljal, da bodo pisatelji mogli doseči od politbiroja nekatere koncesije, če bodo sprejeli sklep, ki obžaluje prepoved „Dedov“, pa hkrati obsoja manifestacije ob njih. Dobil je odgovor, da s tem argumentom partijci prihajajo že leta, da pa tudi kadar je bil upoštevan, ni ničesar prinesel.

V debati so zelo pritrjevali Stefanu Kiezielewskemu, ki je trdil, da „mračnijaštvo vodilnih krogov“ pači literaturo in zgodovino. Zelo velik vtis je naredil tudi filozof Leszek Kolakowski, ki je bil ob desetletnici oktobra 1956 izključen iz partije. Spominjal je na zator diskusije in na zadržitev kritike na vseh področjih duhovnega življenja in zaklical: „Ali je to res socializem?“ Povdaril je tudi, da bo v primeru, če bo sprejet partijski predlog za resolucijo, naslednji dan časopisje oznanjalo, da so se pisatelji desolidarizirali od študentov, da bo pa tisk molčal kot grob, če bo zmagal predlog opozicije.

Poslanica vzajemnosti

Pred koncem seje je bil izrečen tudi predlog, naj se pošlje poslanica vzajemnosti češkim in slovaškim pisateljem (slovenskim, oziroma jugoslovanskim v Sloveniji, je pač ne bi mogli poslati, v deželo konvertiranih in nekonvertiranih Vidmarjev, se pravi, uživalcev vidmov, farnih posesti). Sklepanje o predlogu so odložili na redni občni zbor, ki bo marca v Varšavi.

Demonstracije študentov

Prvi odgovor partije zboru je dal varšavski komite, ki je 2. marca na seji odbravnaval načete probleme po poročilu prvega sekretarja Jožefa Kepe. Aparatčiki so „izjavili svojo popolno podporo kulturni politiki partije in ostro obsojili vse neodgovorne poizkuse, ki jo hočejo do kraja spremeniti, hkrati pa tudi dejanja, ki nasprotujejo tem temeljnim principom in ugledu narodne kulture“. (Tako njih lastno poročilo javnosti).

Bolj važen je odgovor akademske mladine. Dne 8. marca se je na trgu univerzitetnega mesta zbralo štiri tisoč visokošolcev, ki so na nedovoljenem zborovanju hoteli obravnavati pereče poljske probleme, zlasti kulturno svobodo in zadevo „Dedov“. Navzoči civilno oblečeni policijski agentje so opozorili študente, da je zborovanje prepovedano. Ko so agentje dobili ojačenje 400 policajev so študente potisnili v poslopje univerze. Namesto rektorja, ki so ga demonstranti terjali, se je na balkonu pojavil načelnik disciplinske komisije, ki je zahteval razid zborovanja.

Tedaj so se začeli prvi spopadi in zaslišali so se vzkliki „Gestapo, Gestapo“. Pojavili so se tudi protestni napisi. Večina je terjala zopetni sprejem dveh izključenih slušateljev. Pripeljali so se novi tovarnjaki policistov, ki so hoteli razgnati množico študentov. Vendar se je tem posrečilo prebiti policijski kordon. Z vzkliki svobodi in demokraciji je spreved demonstriral v smeri proti politehniki, pa je bil blizu tam razbit, prav tako kolona, ki je hotela doseči poslopje centralnega komiteja. Več sreče so imeli demonstranti, ki so prodrli do visokošolskega doma, kjer so se jim pridružili novi tovariši; te je policija razgnala šele pred glavnim kolodvorom. V spopadih je bilo precej ranjenih, veliko tudi aretiranih. Demonstracije so študentje ponovili v soboto 9. marca. Po letu 1956 Varšava ni videla tako obsežnih in ostrih demonstracij.

POLJSKA PARTIJA IN TEATER

Partijsko prepoved 30. januarja uprizorjati Mickiewiczzeve „Dziade“ občutijo Poljaki kot narodno žalitev. Še isti dan so demonstrirali študentje. Nekateri izmed njih so že bili kaznovani, celo obsojeni na nizke denarne kazni. Toda izkazala se je narodna solidarnost. Visokošolcu, ki ni mogel plačati kazni 2500 zlotov, je fakultetni svet takoj podelil nagrado 2500 zlotov kot priznanje za njegovo odlično delo.

Razburjena je vsa poljska družba, posebno kulturni delavci in inteligenca. Na univerzah pobirajo podpise za veliko peticijo na vlado, kjer protestirajo zoper prepoved „Dedov“. Svoj protest so sestavili posebej igralci. Zastopstvo poljskega PEN kluba je terjalo razgovor z ministrom za kulturo Motykom. Mogli so slišati pozive k miru.

(Dalje na 7. str.)

Slovenska kulturna akcija

Tiska se

VREDNOTE

Zbornik znanstvenih razprav

Sodelujejo: dr. Srečko Baraga, dr. Vinko Brumen, dr. Tine Debeljak, Vekoslav Bučar, dr. Jože Velikonja. — Zbornik bo obsegal okrog 240 strani.

OPOZORILO

Nekateri naročniki so nam sporočili, da še niso prejeli MEDDOBJE X, št. 1-3. Uprava je revijo v redu razposlala. Zastanka so krive verjetno motnje v poštnem prometu. Prosimo pa, da nam vsi, ki revije niso prejeli, to sporoče, da jim izgubo nadomestimo!

VABILO

Vsa plačila za Slovensko kulturno akcijo morate opravljati tudi v obrokih. Lepo prosimo, da pohitite, ker so naše obveznosti v tiskarni narasle. — Uprava.

VISCONTIJEVA VERZIJA MACBETHA

Luchini Visconti bo v filmu prenesel Macbethovo zgodbo iz srednjeveške Škotske v Nemčijo v dobi nacizma. Macbeth ni več kralj, ampak industrialec. Glavno vlogo bo prevzel Marcello Mastroianni; v filmu bo nakaazn kot milijonar, ki podre Hitlerja pri prevzemu oblasti. Lady Macbeth bo nakazana po svoji mladosti in ambicioznosti. Igrala jo bo Venice Redgrave, hči enega največjih sodobnih igravcev sir Michaela Redgraveja. Dejanje se bo odvijalo v industrijskem mestu sredi Porurja in na znamenitem bavarskem gradu Lindenhofu, ki je po slikovitosti in romantičnosti pravo nasprotje zadimljenih predelov Porurja.

NOVA ŠOŠTAKOVIČEVA SKLADBA

Decembra lani je v Londonu gostoval sovietski nianist Emil Giles. Izvajal je vseh pet Beethovenovih klavirskih koncertov. Uredniku revije Music and Musicians je povedal novico o bližnji krstni izvedbi 2. šoštakovičevega koncerta za violino in orkester. Tudi tokrat bo solist violinist David Oistrach, kot je bil tudi v izvedbi 1. koncerta. Giles je dodal, da je šoštakovič zelo bolan na srečo in mora mirovati v svoji dači blizu Moskve. Med glasbenike v Moskvo ne hodi več, a s komponiranjem klub bolezni nadaljuje. Dokončal je omenjeni 2. violinski koncert, sedaj pa končuje komponiranje simfonične pesnitve „Tihi Dom“, po romanu Šolohova.

— Znova so po več ko sto letih v Washingtonu odprli Fordovo gledališče. 15. aprila 1865 je bil v tem gledališču ustreljen takratni predsednik Abraham Lincoln; poslej gledališče ni več služilo predstavam ali javnim prireditvam. 30. januarja letos pa so obnovljeno gledališče spet slovesno odprli ob navzočnosti predsednika Lyndona B. Johnsona, vlade in diplomatskega zbora.

— Pred leti je bil dolgo po vsem svetu bestseller Trumana Capota roman „In cold blood“, ki je zdaj izšel v slovensčini z naslovom „Hladnokrvno“. Roman je zgodba o nadvse krvoločnem umoru, kakor jih je bilo doslej malo v zgodovini ameriške kriminalistike. V bistvu pa je tudi odločen protest proti zlu in krvoločnosti v sodobni družbi. Roman je prevedla Maila Golob, opremil pa Savo Sovre. Izdala ga je Mladinska založba.

ZA SKLAD GLASA so darovali: Ing. Ivo Kertelj, Italija, 1000 pesov; notar Alojzij Šonc, Haedo, 1000 pesov; g. Ivan Ašič, Santos Lugares, 500 pesov; gđc. Stanislava Šušteršič, San Luis, 200 pesov; ga. Beti Vitrih, Ranelagh, 1000 pesov; g. Franc Homovec, Lomas del Mirador, 500 pesov; gđc. Marinka Kovač, V. Ballester, 500 pesov; gđc. Milena Mikolič, V. Ballester, 500 pesov; g. N. N., Buenos Aires, 650 pesov; ga. Evgenija Hrovatin, Buenos Aires, 500 pesov; msgr. dr. Jože Jagodič, Avstrija, 1000 pesov; g. Franc Osredkar, Toronto, 7 in pol dolarjev; dr. Franc Kern, ZD, 5 dol.; g. Nande Novak, Avstrija, 5 dol.; prof. dr. Jože Velikonja, Anglija, 1 dolar; g. N. N., Avstrija, 200 šilingov (2.800 pesov); g. Jože Zakrajšek, San Justo, 1.000 pesov; Ing. Stojan Kertelj, ZD, 1 in pol dolarja; g. Viktor Tominec, ZD, 2 dol. —

Popravljam: V Glasu št. 3-4 se mora med imeni darovavcev za SKLAD pravilno glasiti g. Ciril Golmajer, Haedo, 150 pesov; in g. N. N., Morón, 60 pesov.

— Naslov zastopnika Hrvatske revije v Buenos Airesu je Cas. Correo 4723, in ne Correo Central 4732.

POZOR: Iz ZD smo prejeli priporočeno pismo, kjer nam dopisnik sporoča, da je priložil dolarski bankovec. Pismo smo prejeli, le bankovca ni bilo. Nujno snet opozarjamo: bankovci v kuvertah redoma izginjajo!

NAROČNIKOM in PRIJATELJEM v Evropi: Pogosto nam nakazujete denar po bankah ali po poštni nakaznici. Pri tem si ti zavodi potem zaračunavajo lepo vsoto za stroške, kar je za nas veliko. Zato lepo vabimo, naj se v Evropi vsi poslužujejo mednarodne poštne nakaznice in za nas namenjena plačila naslavljajo naravnost na Družbo sv. Mohorja, Viktringer Ring 26, Klagenfurt, nas pa s pismom obveste, v kakšen namen so bila nakazana. — Če pa ima kdo možnost poslati naravnost dolarski ček, nam bo tudi olajšano. Nikjer pa se ne sme nakazilo ali ček glasiti na SKA ali Glas ind., poč na samo na ime: Rodolfo Jurcec, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

BESEDA O GLASU. Ameriška domovina je 6. februarja objavila članek z naslovom Beseda o Glasu, kjer pravi tudi: „Pred menoj sta prvi dve številki lista, ki dvakrat na mesec izhajata v Buenos Airesu. Na teh dveh skupnih številkah, ki sta za januar 1968, stoji zapisano, da list stona že v 15. leto svojega izhajanja. Za emigracijske razmere je to že kar majhen jubilej, zlasti še, ker se je list v teh letih izhajanja povečal in izboljšal. Torej napreduje vsebinsko in oblikovno. Ta list je Glas Slovenske kulturne akcije. Čeprav v Ameriko in Kanado prihajata že toliko let kakih 300 izvodov tega lista, je vendar med Slovenci tu na severu še premalo znan. Nekaj besed o njem torej ne bo odveč, ker list igra nedvomno važno vlogo pri ohranjanju in poživljanju kulture med ideološko slovensko emigracijo... List nosi skromen naslov: Glas, kar naj bi pomenilo, da je samo glasilo Slovenske kulturne akcije. Pa je več! Je neregleden poročevalec kulturnih dogajanj med Slovenci in no svetu snoh. Tudi zvest tolmač teh dogajanj je in dosleden branivec svobode, brez katere pravega kulturnega vzpona ni... (Sledi vsebina številke.) Še neka stvar je v listu, ki posebno preseneča. Močata in načelno iasna pot, no kateri stopa GLAS v razmerju do komunistične diktature in v razmerju do vseh tistih, ki se jim zdi tako strašno moderno tej ali kateri koli drugi diktaturi popuščati in se prilagajevati njenim željam in s tem podaljševati njeno življenje. Tako GLAS posreduje široko razgledanost na jasni in pre-

KOMUNISTIČNA JUGOSLAVIJA PRED SODIŠČEM SVETOVNEGA JAVNEGA MNENJA

New York, začetek marca 1968.

Od 19. do 21. februarja letos je v Dvorani narodov na univerzi Georgetownu zasedalo Sodišče svetovnega javnega mnenja v pravdi proti mednarodnemu komunizmu in njegovim zločinom.

Obtoženci v tem procesu, ki je vzbujal pozornost sveta in mu v sedanjem nemem trenutku zgodovine znova in prepričevalno odprl oči, so bile Komunistična partija Združenih držav in partije petnajstih dežel, kjer je komunizem kot diktaturna manjšina na oblasti, med njimi Zveza komunistov Jugoslavije.

To dejstvo je še posebej pomembno, ker dokazuje, da ameriška javnost navsezadnje težnjam nekaterih krogov (in navzlic prizadevanjem redkih emigrantskih oportunistično-žebotovski vrste) Jugoslavijo nedvomno prišteva tja, kamor spada — med sovražniki svobodnega človeštva in zatiralce njegovih vrednot.

OBTOŽNICA

Zveza komunistov Jugoslavije in ostale partije s sovjetsko in kitajsko na čelu bile v tem procesu, ki je potekal pod geslom „Mednarodni komunizem pred sodbo obtožene:

- udeležbe v zaroti za načrtovanje in pripravo odkritih in prikritih agresivnih vojn, invazij ter prevarnatih dejavnosti kot splošne politike teh dežel;
- udeležbe v zaroti in dejavnostih, ki naj poedinca oropajo verske svobode;
- udeležbe v splošni politiki in zaroti, ki naj poedinca vzame svobodo misli in govora;
- udeležbe v splošni politiki uvajanja in vzdrževanja sistema suženjskega prisilnega dela.

Obtožnica je kot žrtve te zadnje rdeče zarote navedla ruski, ukrajinski, gruzijski, beloruski, latvijski, estonski, litvanski, poljski, albanski, bolgarski, romunski, madžarski, nemški, češki in slovaški narod ter narode Jugoslavije.

Dodatne obtožbe po izpovedih raznih prič so mednarodni komunizem z jugoslovanskim vred dolžile še zločina jezikovnega, kulturnega in biološkega rododomora, čemur bi lahko zlasti Slovenci prispevali poraznih dokazov, če...

NAMEN PROCESA

Proces naj bi bil protiutež propagandnemu bobnanju o „uspehih“ mednarodnega komunizma ob petdesetletnici boljševiške revolucije, ker je bilo očitno, da so tisti in druga občila svobodnega sveta prelahkoverno nasedala neplavi gesel in laži Moskve. Zamisel o potrebi takega širokega, resnega in razodavnega protizamaha je spočela vodilnim ameriškim proučevalcem rdeče nevarnosti in taktike, od katerih naj omenim dva.

Prvi je Eugene Lyons, pisatelj in urednik svetovnega mesečnika The Reader's Digest. Ta se je v tridesetih letih kot dopisnik agencije United Press v Moskvi tistem, kar je na lastne oči videl v Sovjetski zvezi, spreobrnil od komunizma ter k edini Amerikanec tedaj začel Združenim državam in Zahodu razodevati njegovo pravo krivavo obličje. E. Lyons je ustanovnik odbora za Radio Svobode ter pisec svetovno slovečih del „Službeni nalog v Utopiji“, „Stalin, car vseh Rusij“, „Naš skrivni sovražnik: narodi Rusije“ ter „Izrubljeni delavski raj“. (Ta knjiga je izšla za lambo 50-letnico sovjetske revolucije. Velja za najtehtnejši in najobjektivnejši dokument o strahotni ceni krvi, dobrin in svobode, ki so jo narodi pod sovjetsko diktaturo morali plačati za komunistično-imperialistični eksperiment).

Drugi pobudnik tega sojenja je bil p. Daniel Lyons, S. J., strokovnjak za Vzhod, nam, večkratni uradni odposlanec Bele hiše in ameriškega zunanjega ministrstva v Južnovzhodno Azijo, direktor Instituta za vzhodnoazijske raziskave, publicist, radijski komentator in pisec knjig „Križa v Vietnamu“, „Glas Pekinga“ ter „Nevarnost na levici“.

ORANIZACIJA PROCESA

Pripravi sojenja proti mednarodnemu komunizmu sta bila pokrovitelja vseameriški katoliški versko-politični tednik Twin Circle ter organizacija Mladi Amerikanci za svobodo, ki združuje v svojih sila aktivnih in vplivnih vrstah nad 30.000 mladih razumnikov in vseučiliških študentov. Sodelovale so še številne druge ustanove, kot: Svet proti komunistični agresiji, Državlanski odbor za svobodno Kuba, Ameriški komunistični kongres Združenih držav, Združenje za svobodni Pacifik, Nacionalni odbor zaslužjenih narodov (v čigar svetu je 30 ameriških zveznih senatorjev in 30 zveznih poslancev), ter Konferenca Amerikancev srednje in vzhodnoevropskega rodu, ki jo sestavljajo zastopniki raznih organizacij ter narodov v USA, razen slovenskega.

Za urejen potek procesa (ki so ga s skrunjenjem ameriške zastave, zasmehovanjem prič in z napisi o ameriških „vojnih zločinih“ sem pa tja skušali motiti le čarški študentje z Georgetowna, jezuitske univerze) je vzgledno — in brezplačno — skrbela ena največjih washingtonskih firm za odnose z javnostjo. Njen lastnik, Edwards, sam ugleden politični publicist in ena najbistrejših glav v mladi ameriški konservativni politiki, ima tudi glavno zaslugo za široko popularizacijo tega zgodovinskega dogodka v tisku, radiu in televiziji.

POSTOPEK

Sodišče svetovnega javnega mnenja je poslovalo po zveznem kriminalnem postopku Združenih držav, po katerem je breme vsega dokazovanja za krivdo na tožnikih.

ne pa da bi moral toženec dokazovati svojo nedolžnost, kakor to terjata pravni, oziroma brezpravni sistem komunističnih držav.

Inkrimirane partije so obtožnico in vabilo na razpravo prejele prek diplomatskih zastopstev svojih držav v Washingtonu ali pa prek veleposlaništva Sovjetske zveze. Deset članov CK KP USA je bilo poimensko vabljenih z brzojavi, prav tako predsednika ameriške Progresivne delavske (pekinške) in Socialistične delavske (trockistične) partije.

Petčlanski sodni senat so sestavljali mednarodno znani ameriški in drugi juristi, med njimi dr. Štefan Osusky, predvojni češkoslovaški poslanik v Jugoslaviji. Tožili so bili strokovnjaki nekaterih vodilnih zasebnih pravnih firm iz New Yorka in drugih mest.

Vsi sodniki, tožilci, priče in drugi sodelavci pri izvedbi sojenja mednarodnemu komunizmu so prišli iz ZDA in od drugod na lastne stroške in v Washingtonu ves čas tudi na lastne stroške živeli.

ODSOTNOST OBTOŽENCEV

Ne Zveza komunistov Jugoslavije ne nobena druga partija ni poslala na proces svojih zastopnikov, ali vsaj branilcev, niti ameriška ne, katere prvaki bi bili imeli na razpolago zares svetovni oder za zagovor svojih idej in za obrambo dejanj svojih sodelavcev z vsega sveta.

Tudi se ni na tem forumu, kjer se mu ni bilo treba bati, da bi ga sodišče iz priče svojevoljno naredilo za obtoženca, upal prikazati nobeden od sicer tako glasnih rdečih sopotnikov, nobeden od naivnikov „dialoga“, noben zapozneli izumitelj „aktivne razvojnosti“, nobeden najnovejših spoznavavcev „liberalizacije“, „demokratizacije“, „humanizacije“ in „nemonolitnosti“ komonizma; nobeden od zagovornikov „sprave“ in potrebe po nadaljnjem zaslužnjevanju evropskih narodov, tudi slovenskega po rdečih diktaturah.

Ker obtoženih, ali vsaj njihovih zastopnikov, na pravdo o njihovih zlih delih ni bilo, so jim po načelih svobodnega zahodnega sodstva bili ex offo dodeljeni štirje plačani branilci.

Odsotnost obtožencev je znamenje o njihovem paničnem strahu pred javnim mnenjem svobodnega sveta in je že sama po sebi kričeč dokaz za njihovo krivdo.

PRIČEVANJA

V treh dneh razprav se je pred sodniki zvrstilo 29 obremenilnih prič. Nikdar v zgodovini se še ni na enem kraju hkratu sešlo toliko uglednih strokovnjakov, očividcev in izmučenih žrtev, da bi svetu prikazali zločine in nespremenljive naklepe mednarodnega komunizma ter ceno za njegove krvave „dosežke“. Med njimi so bili sloviti izvedenci za globalno revolucionarno strategijo Moskve kot dr. Stephan Possony, Eugene Lyons, dr. Lev Dobriansky, p. Raymond De Jaegher, H. T. W. Blockley, bivši načelnik kanadske delegacije v mednarodni nadzorstveni komisiji za Indokino, in vrsta drugih.

Posebno pretresljiva so bila pričevanja tistih, ki so se rešili iz sovjetskih in drugih komunističnih koncentracijskih taborišč ter iz rdečega vojnega ujetništva na Koreji. Morda najbolj dramatičen prizor je bil, ko se je romunski evangelijski pastor Rihard Wurmbbrand med svojo izpovedjo razgalil do pasu in pokazal obronke ran od štirinajstletnega mučenja v ječah tako imenovanega „naionalnega“ in „liberalnega“ komunizma svoje dežele.

Poleg teh so pričali tudi številni ugledni zastopniki nekdanj svobodne Kube, Madžarske, Češkoslovaške, baltskih držav, Romunije, Tibeta, Mongolije in drugih, ki so razodevali grozotna dejstva o množičnih deportacijah in morijah, zagrešenih nad njihovimi narodi. Vsi ti, zlasti Ukrajinci, so še posebej poudarjali načrtni narodni, kulturni in jezikovni genocid, ki ga večinski element v večnarodnih komunističnih državah ob kombinaciji grobe šovinizma in partijskega terorja načrtno izvaja proti manjševinskim skupnostim in njihovi avtohtoni omiki, veri in izročilom.

ZAGONETKA PRIČE PROTI JUGOSLAVIJI

O preganjanju vere v titovski Jugoslaviji bi bil prvi dan procesa moral govoriti rev. Basil Vejnović, dekan srbske pravoslavne stolnice v New Yorku, nekdanji upravnik samostana Visoki Dečani, a je zadnji trenutek pričevanje brez pojasnila odpovedal. To je sprožilo dosti ugibanj o vzrokih njegovega nepričakovanega umika. Verjetno se je vdal groznjam titovskih oblasti in beograjske, režimu ydinjane patriarhije ter pritisku tistih emigrantskih skupin, ki komunistično strahovlado gledajo le kot dobrodošlo prehodno obdobje za uspešno, čeprav partijsko pogojeno uveljavljanje vele-srbstva v drugi Jugoslaviji.

Vejnovičev nerazumljivi izostanek je dal glavnemu zagovorniku povod, da je dvakrat zahteval, naj Jugoslavijo izločijo iz sodnega postopka, češ da ni prava komunistična država, a mu sodišče ni ustreglo.

SKLEP

Po tridnevnem zasedanju, med katerim je vedno zmanjkovalo časa, si je senat izgovoril nekaj tednov časa, da bi podrobno preučil izpovedi obremenilnih prič in dokazila, ki so jih priložile svojim izpovedim. Končni pismeni pravdorek bo razglašen sredi marca.

Celo vodja obrambe je v zaključnem povzetku brezpogojno priznal, da je svetovni komunizem zagrešil zločine za zločini in deželi za deželo.

Predsednik senata dr. R. H. Slemmer pa je ob pravdi proti mednarodnemu komunizmu pred Sodiščem svetovnega javnega mnenja poudaril tisto, kar se je med razpravami izkazalo kot neizpodbitna resnica:

„Komunizem pred obličjem resnice ne more obstati... in ne more obstajati v okolju svobode...“

Noben komunizem, tudi jugoslovanski ne!

John Marin

močrti poti. Odprt je vsem duhovnim dobrinam, oprezen pred vsemi nevarnimi pretkanostmi in drzen pri iskanju vsega lepega. — Ta in tak Glas se sedaj priporoča za majhen jubilejni dar 10. dolarjev. Kaj ne bi vsaj vsi tisti, ki so dosedaj list prejemale zastoj, slišali in uslišali to skromno prošnjo?! Mnogo bi bilo s tem listu pomagano in predvsem ciljem, ki jim služi že 14 let in to tako zvesto in nesebično...“

— Prejeli smo iz Celja v zameno Celjski zbornik 1967. Podajamo vsebino: *Emil Cesar*, Pismeni stiki med pesnikom Karlom Destovnikom-Kajuhom ter Francem Princem; *France Jesenovec*, Aškerčev slog v lirskih in epskih pesnitvah; *Janko Glazer*, Drobiž o Aškercu; *Eva Bauman*, Bibliografija Vladimira Levstika; *Jurij Sadar*, Novo poslopje študijske knjižnice v Celju. *Milena Maškon*, Celjska zbirka poslikanih panjskih končnic; *Vera Kolšek*, O zgodovini celjskega lapidarija; *Lojze Bolta*, Nož iz bronaste dobe v Celju; *Milan Natek*, Vodno omrežje v Spodnji Savinjski dolini in njega uporaba za mlinarstvo in žagarstvo; *Boris Strohsack*, Avtonomno pravo delovnih skupnosti in delovni spori pred sodišči; *Ludvik Rebenšek*, Težaven položaj naravnih zdravilišč; *Aleksander Hrašovec*, Nekaj perečih vprašanj v zdravstvenem zavarovanju kmetov; *Rudolf Lik* in *Sodelavci*, Napredek ginekologije in porodništva v letih 1956-1966; *Franjo Baš*, Prva filozofija; *Ludvik Rebenšek*, Novi sistem šolanja prodajalcev; *Ivan Stapar*, Štiri dela celjskega Zavoda za spomeniško varstvo; *Janez Žmavc*, Slovensko gledališče v Celju v sezoni 1965-66; *Juro Kislinger*, Oris delovanja celjskega likovnega salona v obdobju 1965-66; *Gustav Grobelnik*, Komorni moški zbor kot legat slovenske zborovske kulture; *Milan Božič*, Celje je dobilo mestno drsališče; Uredniški zapisek ob enajstem zborniku. — Strani 296. Uredili so Gustav Grobelnik (odgovorni urednik), Juro Kislinger, Vlado Novak, Janez Rihteršič in Boris Strohsack. — Kakor smo že zapisali, je Slovenska kulturna akcija takoj ob ustanovitvi sklenila vse svoje publikacije pošiljati glavnim kulturnim znanstvenim ustanovam in revijam v domovini in sicer v zameno ali oceno. Sedaj je bil Celjski zbornik prvi, ki se je odzval, dasi od drugih naše pošiljke niso prišle nazaj.

SLOVENSKO ZGODOVINSKO DELO V NEMŠČINI

Jože Stabej je napisal razpravo „Staro božjepotništvo Slovencev v Porenje“. Objavila jo je Slovenska akademija znanosti in umetnosti (razred za jezikoslovje in književnost). Sedaj je razprava izšla v nemškem prevodu in sicer v Aachenu. Izdalo jo je aachensko zgodovinsko društvo v svojem strokovnem glasilu in je prevod oskrbel dr. A. Luegreid. Poseben komentar je dodal direktor aachenskega mestnega arhiva dr. Erich Meuthen. Razprava je izšla tudi v separatih. Avtor je celotni prevod pregledal in avtoriziral.

— Prva zbirka mladega slovenskega pesnika Vladimirja Čajška je dvojezično v slovenščini in srbsčini izšla pri Srbski matici v Novem Sadu. Prevod je oskrbel pesnica Jaša Melvinger. Izid so v Ljubljani pozdravili, a obžalovali, da v Ljubljani ni na prodaj.

— Založba „Forum“ v Novem Sadu je izdala madžarski prevod romana Bena Zupančiča, „Sedmina“. Roman je prevedel Istvan Bodrić.

— Združenje hrvatskih skladateljev je pred meseci izdalo dokaj obsežno knjigo zagrebskega muzikologa dr. Krešimirja Kovačevića z naslovom „Glasbena ustvarjalnost v Hrvaški 1945-1965“. Avtor je z njo nadaljeval in dopolnil svoj priročnik „Hrvaški skladatelji in njihova dela“, ki je izšel leta 1960 in je predstavil 50 ustvarjavcev od XV. stoletja do leta 1959.

Nova literarna in umetnostna revija v Ljubljani je bila na dnevnem redu v drugi polovici 1967. O njej se je mnogo govorilo med mlajšo generacijo in so njeni pokretniki Izток Geister, Andrej Inkret, Lado Kralj, Braco Rotar, Tomaž Šalamun in Rudi Šeligo. Sestavili so tudi teze o novi reviji in jih razširili. Gre za združenje mlajših kulturnikov okrog nove revije. Nekaj misli iz zastavljenih načel:

Družba je danes že toliko razvita, da lahko kultura funkcioniра kot kultura, ne pa kot ščit ali odskočna deska za kakršne koli družbene projekte. Danes se razkrajata tradicionalni model slovenske kulture. Odnos med kulturo in družbo se bistveno menja, stari model postaja neustrezen in slej ko prej se bo kultura morala v skladu s osamosvajanjem vseh družbenih področij kot avtohtona dejavnost konstruirati... Humanistične vede so premalo vključene v sodobno družbo, kultura je organizirana tako, da težko sledi razvoju tehnologije, ekonomike, sodobne družbene misli itd. Doslej je bila kultura bodisi sredstvo, bodisi nosilec ideologije in nostalgija po tem sožitju današnji kulturi čisto onemogoča plodnejšo funkcionalizacijo. Revija Katalog naj evidentira te premike v slovenski kulturi. Integralni model nameravane revije ni ne ideološko, ne socialno, ne generacijsko, ne reprezentativno razločevanje. Uresničevati hočemo izrazito delovno, strokovno osnovo... Uravnovešeno funkcioniranje sveta ni mogoče brez legalnosti na vseh družbenih ravneh... Namen nove revije torej ni združevanje in kulturno učinkovanje, ki mu bodi merilo ideologija, pripadnost skupini itd. — želimo pa institucionalizirati razločevanje na strokovni ravni, ne zato, da bi do diferenciranih področij stopali v polemičen odnos, ampak da bi vsem področjem omogočili karseda razbremenjeno funkcioniranje. Torej tudi ne gre za polemičen odnos do obstoječih slovenskih revij. Menimo, da zaradi svojih struktur slovenske revije danes puščajo prazna velika področja in prav ta čakajo na eksplikacijo. Revija Problemi funkcionira kot sožitje med sociologijo, filozofijo in literaturo... vendar tako sožitje ne spodbuja bolj tveganih poskusov na enem izmed teh področij, v literaturi npr., ne spodbuja preverjenih novih, še nediferenciranih literarnih pojavov, eksperimentiranja z grafičnim videzom revije, z vidno poezijo itd. Revija Sodobnost funkcionira kot reprezentativni tvorec kulturnega delovanja srednje in starejše kulturne generacije in skuša ohranjati kontinuiteto slovenske kulture in se predvsem ukvarja z obnavljanjem sedanjih in znanih literarnih oblik ter ima kot taka svoje natančno delovno področje. Integralna moč revije Dialogi pa je v slovenskem merilu relativno majhna.

Nova revija Katalog bi uspešno pokrila nezasedena stališča med temi tremi revijami. Ugotavljamo, da obstaja med mlajšo generacijo celo literarno „podzemlje“, ki bi ga morali selekcionirati in popolnoma legalizirati, ker je izredno plodna.

... Smo za urejene razprte odnose, naš predlog je predlog pregledne strukture. Revije Katalog ne zanima slovenska kultura s poudarkom na „slovenska“. Ne verjemo v slovensko izvirno bit kot integrativno jedro kakršne koli dejavnosti. (Podčrtali mi. — Op. ur.) Ne zanima nas literatura kot sredstvo polemike z obstoječim. S svojim predlogom se vključujemo v normalnejšo funkcionalizacijo vseh družbenih področij. Smo za delitev dela, za načelo sodobne razvite družbe. (Torej še vedno za marksistično družbo... s hudim odklonom od slovenstva, ker ne verjamejo v slovensko izvirno bit... op. ur. Glaas.)

HEIDEGGER V SLOVENŠČINI

Cankarjeva založba v Ljubljani je izdala Izbrane razprave Martina Heideggerja, v zbirki Misel in čas. Knjiga obsega 416 strani. Zajema po napovedi založbe Heideggerjeve najpomembnejše filozofske razprave in predavanja. Prireditelj in urednik zbirke je v ta namen izbral te tekste: Kaj je metafizika?, O bistvu resnice, Pismo o humanizmu, Izvir umetniškega dela, Tehnika in preobrat. Kaj je to — filozofija? Urednik je napisal o Heideggerju tudi obsežno uvodno razpravo, nemške tekste pa je prevedel Ivan Urbančič.

— Reprezentativna revija Hier izhaja v Dortmundu trikrat na leto. Lani je objavila v prevodu pesem Banka Hofmana „Upor“. V eni prvih letošnjih števil bosta izšli po ena pesem Lojzeta Krakarja in Franceta Vurnika. Prevajavca sta Horst Wolf in Peter Zobec.

KNJIGE DRŽAVNE ZALOŽBE ZA 1968

Letos bo Državna založba Slovenije v zbirki Svetovni klasiki izdala štiri knjige: Dostojevskega „Bratje Karamazovi“ v dveh knjigah; Stendhalov roman „Rdeče in črno“, in „Rimsko liriko“. Dostojevskijev roman napovedujejo kot vrh svetovne klasike na polju psihološkega rea-

lizma. Pred leti je pri DZS izšla „Grška lirika“ v Sovretovem prevodu, sedaj ji bo sledila „Rimska lirika“, v prevodu Kajetana Gantarja in bodo zastopani pesniki Horac, Katul, Propert in Ovid. Stendhal napovedujejo kot prvega kritičnega realista v evropski literaturi.

Zbirka Biografije bo obsegala tri dela: Jean Rousselet „Ljubezni Riharda Wagnerja“; Longstreet „Utrillo — človek z Montmartra“, in Harolda Lamba biografijo „Hanibal sam proti Rimu“.

Zbirka Kultura in zgodovina bo nudila štiri knjige treh avtorjev. Slovincem bo predstavljena zgodovina makedonskega naroda s knjigo Dragana Taškoveškega „Rojstvo makedonskega naroda“. Za presojo zgodovine nacizma je v svetu najbolj zaslovelo delo časnikarja Williama Shirerja „Vzpon in padec Tretjega rajha“. V slovenščini bo izšlo v dveh knjigah. Tretja knjiga pa bo delo angleškega zgodovinarja „Obdobje revolucij“.

CELOTNA IZDAJA SHAKESPEARA

Državna založba v Ljubljani se je odločila odpraviti veliko pomanjkljivost v slovenskem prevodnem slovstvu. Izdala bo Zbrana dela Shakespeara v trinajstih knjigah. Redakcijski program predvideva tako vsebinsko razdelitev: Prva knjiga: Rihard III, Komedija zmešnjav; Dva

Slovenska tiskovna družba Editorial Baraag SRL, Pedernera 3253, Buenos Aires, naznanja, da je rokopis za tretji del knjižnega opusa

r u d a j u r č e c

SKOZI LUČI IN SENCE

končan. Knjiga bo obsegala okrog 360 strani in ji bo dodan tudi ilustrativni material. Tretji del zajema dobo od leta 1935 do konca 1941 in je torej ves posvečen dogodkom v Ljubljani in v Sloveniji.

gospoda iz Verone. 2: Ukročena trmoglavka, Romeo in Julija, Sen kresne noči. 3: Mnogo hrupa za nič, Vesele žene windsderske. 4: Kakor vam drago, Kar hočete, Hamlet. 5: Zimska pravljica, Vihar. 6: Troilus in Kresida, Dober konec vse poplača, Milo za drago. 7: Othelo, Macbeth, Kralj Lear. 8: Antonij in Kleopatra, Koriolan, Timon Atenski. 9: Henrik IV., Henrik V. 10: Soneti. 11: Ljubezni trud zaman, Rihard II., Beneški trgovec. 12: Perikles, Cymbeline, Henrik VIII. 12: Henrik VI. Nekaj dramskih tekstov bo v tej zbirki prvič izšlo v slovenščini (npr. Cymbeline). Prevajalci so: Oton Župančič in Matej Bor (dramatika) ter Janez Menart (soneti). Vse delo bo izšlo v treh letih v cikličnem zaporedju po štiri oziroma pet knjig letno. Vsaka knjiga bo opremljena s potrebnimi pojasnili k posameznim tekstom.

— Eno od gledališč na Broadwayu v New Yorku bo uprizorilo dramo Gurnoya Campbolla „Gandhi“. Za režiserja so najeli Otto Premingerja; ta pa je kot pogoj stavil, da bo dela uprizoril samo z izbranimi igralci.

— Konec 1967 je minilo 25 let od smrti pisatelja Roberta Musila. Njegova dela so dejansko odprta pot sodobnemu romanu. Založba Rowohlt je v počastitev obletnice izdala v lični knjižici njegov daljši esej „Der deutsche Mensch als Symptom“ (Nemški človek kot simptom). Dasi obsega le 68 strani, je vendarle zelo ostro podano tisto ozračje namškega nacionalizma, ki se je po prvi vojni hotelo usmeriti v demokracijo, pa je potem utonilo v nacizmu. Leta 1933 se je moral pisatelj pred preganjanjem nacistov umakniti v Švico, kjer je tudi umrl.

ZBRANA DELA NJEGOŠEVA

Za stopetdesetletnico rojstva bi morala leta 1963 iziti Zbrana dela Pertja Petroviča Njegoša. A urejanje se je zavleklo in zbirka je izšla konec lanskega leta. Delo je zbiralno in urejalo s komentarji sedem urednikov. Dodali so tudi slovar manj znanih besed, ker je znano, da je Njeogš pisal v arhaičnem jeziku, našemu času že nerazumljiv. Izdaja ima posebno vrednost, ker so ji dodali mnogo portretov pesnika in njegovih sodobnikov. Korespondenca in rokopisi so ponatisnjeni v faksimilih.

— Dela Miodraga Bulatovića, po svetu zelo razširjena, si doma ni upala izdati vidnejša založba. Zato se je avtor zatekel na Reko, kjer mu je založnik Otokar Keršovan (Slovenec?) kot prvo izdal knjigo „Heroj na oslu“.

Po prvi svetovni vojni je na angleških univerzah zaslovelo ime Janka Lavrina, literarnega teoretika in zelo upoštevane- ga esejista. V velikem svetu je postal slaven s svojimi knjigami o Tolstoju in Dostojevskem. Konec 1967 je obe knjigi izdala založba Rowohlt, ena med najpomembnejšimi izdajateljicami žepnih izdaj. Tako sta obe knjigi tudi v taki obliki dosegli velik uspeh. Prva naklada je izšla v 80.000 izvodih. Bila je v nekaj tednih razprodana.

„PRAZNA MIZA“

Mestno gledališče v Ljubljani je izdalo zbirko esejev Jožeta Javorška z naslovom „Prazna miza“. Deset esejev predstavlja sodobno dramatik doma in po svetu. Največ obdelave je posvečene sodobni francoski dramatik, delom avtorjev Ionesca, Geneta, S. Becketta (Irec), od Poljakov pa je izčrpno obdelan Slavi- mir Mrožek. Knjiga je tudi obsodba vsega konvencionalnega in starega. Josip Vidmar je v Sodobnosti nekatere avtorjeve analize odklonil.

— Ruski režiser Igor Talankin je v moskovskih studijih začel s filmanjem filma o Čajkovskem. Odločil se je, da ne bo sledil dosedanjim biografijam, ampak da bo podal podobo Rusije in Čajkovske- ga iz skladateljevih del. Naslanjal se bo na operi „Pikova dama“ in „Jevgenij Onjegin“, na simfonično pesnitev „Ma- zepa“, pa na 4. in 6. simfonijo. Glavno vlogo bo igral Inokentij Smoktunovski, neprekosljivi Hamlet v ruskem istoimen- skem filmu pred štirimi leti.

— Priština je na Kosovskem polju eno izmed kulturnih središč albanske manj- šine. Lani je bilo konec leta objavljeno, da je v Prištini v zadnjih letih izšlo 360 knjig v šipetarščini. Po podatkih, ki jih je priobčil vodja statističnega urada v Vilni, Boris Dubasov, je leta 1965 na- ravni prirastek prebivalstva v Litvi zna- šal 31.000 oseb, hkrati pa je v deželo prišlo 16.400 Rusov, Belorusov in Ukra- jincev. V Latviji je isto leto presežek rojstev znašal 15.000 oseb, kontingent priseljencev, v ogromni večini Rusov, pa 16.000. V Estoniji se je prebivalstvo 1966 pomnožilo za 6.000 oseb, od teh je bilo v deželi rojenih 3.400, priseljenih iz Sovjetske zveze pa 2.600 oseb. Ti ruski industrijski naseljenci so se naselili pre- težno v večjih mestih. To priseljevanje je bistveno spremenilo demografsko po- dobo baltičskih pokrajin. Odtok Rusov (vštevši druge vzhodne Slované) je v Latviji od 12 odstotkov leta 1935 nara- sel na 30,9 (ali 412.000 oseb) v letu 1959. Letonci ali Latiši so 1935 tvorili 75,5 odstotkov prebivalstva Latvije, leta 1959 so padli na 62 odstotkov na istem ozemlju (ali 830.000 oseb), toda junija vojno bojujejo „z napačnim obvešča- stva letonske republike. Mesta Duza, Rezekne in Daugavpilis so Rusi čisto preplavili.

RUSKA INDUSTRIJSKA KOLONIZACIJA BALTIKA

V dobi petindvajsetih let sovjetske za- sedbe baltičskih držav je bilo v notranjost Sovjetske zveze deportiranih 140.000 Es- toncev, 155.000 Letoncev in 300.000 Lit- vancev, se pravi 10, v litvanskem pri- meru celo 15 odstotkov prebivalstva. V nastalo praznino so se vselili Rusi. V teku pospeševane industrializacije baltič- kih držav je bilo prestavljenih tja veliko ruskih „specialistov“. Po podatkih, ki jih je priobčil vodja statističnega urada v Vilni, Boris Dubasov, je leta 1965 na- ravni prirastek prebivalstva v Litvi zna- šal 31.000 oseb, hkrati pa je v deželo prišlo 16.400 Rusov, Belorusov in Ukra- jincev. V Latviji je isto leto presežek rojstev znašal 15.000 oseb, kontingent priseljencev, v ogromni večini Rusov, pa 16.000. V Estoniji se je prebivalstvo 1966 pomnožilo za 6.000 oseb, od teh je bilo v deželi rojenih 3.400, priseljenih iz Sovjetske zveze pa 2.600 oseb. Ti ruski industrijski naseljenci so se naselili pre- težno v večjih mestih. To priseljevanje je bistveno spremenilo demografsko po- dobo baltičskih pokrajin. Odtok Rusov (vštevši druge vzhodne Slované) je v Latviji od 12 odstotkov leta 1935 nara- sel na 30,9 (ali 412.000 oseb) v letu 1959. Letonci ali Latiši so 1935 tvorili 75,5 odstotkov prebivalstva Latvije, leta 1959 so padli na 62 odstotkov na istem ozemlju (ali 830.000 oseb), toda junija vojno bojujejo „z napačnim obvešča- stva letonske republike. Mesta Duza, Rezekne in Daugavpilis so Rusi čisto preplavili.

Konec novembra sta Brežnjev in ukrajinski komunistični voditelj šeleš prejela memorandum, ki ga je podpisalo trinideset Ukrajincev, ki sedaj uče kot profesorji na severnoameriških univerzah. Prepisi te spomenice so bili po- slani tudi Podgornemu, Kosyginu, Gromyku in več ukrajinskim partijskim funkcionarjem.

Memorandum meritorno obravnava razmerje med Rusi in Ukrajinci, pred- vsem status sovjetske ukrajinske republike in ugotavlja, da je formalna suvere- nost Ukrajine (katera je np. ud Združenih narodov in ima v ustavi zagotovlje- no pravico do odcepitve) v protislovju z nje dejansko samostojnostjo. Kot po- glavitna znamenja za zapostavljanje in odvisnost memorandum navaja: pre- prečevanje diplomatskih odnosov z zamejskimi državami, poseganja moskov- skih planskih oblastev v gospodarstvo ukrajinske republike, čezmerne prispevke (štiri milijarde rubljev vsako leto) za zaostale predele SSSR, privilegirani po- ložaj ruske pravoslavne cerkve, prepoved ukrajinske avtokefalije in zatrtje ukra- jinske katoliške arhiepiskopije, pospeševanje rušine in brezpravni jezikovni položaj Ukrajincev, ki živijo v ruski federaciji, kateri nimajo lastnih šol in dru- gih kulturnih ustanov.

Avtorji tega memoranduma so mnenja, da vojska ne more rešiti nasprotij med Moskvjo in Kijevom, da je marveč potrebna poravnava med Rusijo in Ukrajinjo. Rusko-ukrajinska nagodba naj bi temeljila najprej na zagotovljeni enakopravnosti ukrajinske republike. Tako bi mogla sovjetska Ukrajina imeti lastne diplomatske odnose z zamejstvom, uvedlo naj bi se posebno lastno držav- lajstvo, komunistična stranka naj bi dobila toliko avtonomije, da bi v Ukra- jini mogla samostojno odločati. Konkretni predlogi se nanašajo na kulturno, gospodarsko in socialno enakopravnost. Ukrajinska manjšina v ruski federat- ivni republiki naj bi dobila iste razvojne možnosti kot ruska manjšina v Ukrajini. Terja se tudi cerkvena samostojnost in zatrtje legalizacija avtokefalne ukrajinske cerkve in ukrajinske katoliške cerkve. Izvoz kapitala se mora v prihodnje vršiti v primernem razmerju z dolžnostmi in pravicami vseh držav in pokrajin v Sovjetski zvezi, kolikor mogoče v obliki posojil.

Ukrajinski univerzitetni profesorji v Združenih državah poudarjajo nujno potrebo strukturnih reform v sovjetskem federalizmu. Centralizem Sovjetske zveze odklanjajo kot anahronizem. Nekdanje obrazloževanje centralizma s kapi- talističnim obleganjem je odpadlo, ker je Sovjetija sedaj obdana od prijateljskih socialističnih držav. Za zgled federativne uredbe priporočajo jugoslovanski fe- deralizem.

Ta memorandum nikakor ne predstavlja mnenja vse ukrajinske emigracije, njega nasprotniki podčrtujejo poleg že na naivnost meječnega optimizma zlasti dejstvo, da povečini teh trinideset ukrajinskih profesorjev spada v tisti del ukrajinske emigracije, ki je najbolj amerikaniziran in najmanj v stiku z organi- zirano emigracijo in opozicijo v domovini.

Preseneča tolikanj pozitiven odnos do jugoslovanskega „federalizma“. Tu bi morali tisti slovenski izseljenci, ki so še pred kratkim dajali svojim stikom z ukrajinskimi skupinami v Kanadi sila separatistične poudarke, vkljub svojemu sicer zelo površnemu poznanju jugoslovanskih razmer, že dati vsaj približno realno podobo o tem kvazifederalizmu. Kazno pa je, da je nek določen „federali- zem“ med profesorji-priseljenci v ZD kar moda. Mode pa imajo to lastnost, da kmalu zastarajo.

((Dolje s 3. str.))

Več prodornosti si obetajo od izrednega občnega zbora Pisateljske zveze, ki naj obravnava zadevo „Dedov“. Terjatev zanj je podpisalo dvesto članov zveze (se pravi blizu polovica) nekomunistov in komunistov. Pred tem zborom se bo sešla partijska organizacija v zvezi. Vse kaže, da se bo občni zbor lotil celot- ne kulturne politike na Poljskem. (Kako je ta občni zbor potekal in kakšen poraz je na njem doživela partija, poročamo na drugem mestu. — Op. ur.)

Ta je gotovo usmerjena v „deliberalizacijo“. Sredi februarja se je izvedelo, da je oblast prepovedala že drugo dramo. Za 9. februar je bila napovedana uprizoritev „Gjubala Wahazarja“, izrazite obsodbe tiranstva, ki jo je že pred vojsko spisal dramatik Stanislaw Ignacy Witkiewicz. Teatr Narodny je v veži svojega gledališča pozneje pojasnil, da je bila prva uprizoritev preložena na pozneje, ker ni dovolj pripravljena.

Toda dobro poučeni krogi vedo, da so kar tri komisije komunistične stran- ke pretresale Witkiewiczovo igro: dve sta terjali spremembe v besedilu, tretja ni popustila od prepovedi, čeprav je v uradni reviji W. I. K. izšla pohvalna kritika.

K vznemirjenju poljske kulturne javnosti je prispeval nekaj tudi proces zoper Janusza Szpotanskega, ki je bil odprt 12. februarja. Pri preiskavi na domu Nine Karsove, ki je bila oktobra lani obsojena na tri leta zapor, so našli policaji trak z registracijo „satirične opere“ „Nekateri molče, nekateri kle- petajo na plesu pri prezidentu“. Avtor je po poklicu prevajavec, zraven pa še iz amaterstva zelo uspešen popevkar in komponist. Takoj so ga artilirali na temelju obtožnice, da „je razširjal spise, ki po svoji naravi škodujejo interesom poljske države“ in žalijo „dostojanstvo najvišjih organov“. V „operi“, ki je bila predvajana v privatnih krožkih in večkrat posneta na trak, nastopa poleg drugih „dostojanstvenikov“ — sicer neimenovan, ali vendar dovolj spoznatno — tudi tovariš Gomulka, doslej toliko opevani partijski ascet.

Dne 19. februarja je bil Szpotanski, ki se je osemnajst mesecev nahajal v ječi, obsojen na tri leta ječe in na plačilo stroškov za proces, ki znašajo 6.000 zlotov. Znani varšavski odvetnik Olszewski ga je sicer blesteče in pogumno zagovarjal, toda ni dosegel niti znižanja kazni. Samo razglasitev sodbe je bila javna, ostali del razprave je bil tajen, ker nekaj dejstev, ki se očitajo obtožencu, „krši dobre nravi“.

SLOVENSTVO KOT MEDNARODNI PROBLEM

Različne so okolnosti pri osveščanju narodov ob življenju v mednarodni red, kjer jim je usojeno biti enakovrni z drugimi narodi v človeškem občestvu. Vsak narod ima svoje posebne lastnosti in talente za sodelovanje pri gradnji zdravega in naprednega mednarodnega pravnega reda. Človeška družba ne more živeti v pravem ravnovesju, če vsem narodom ni v enaki meri podeljena in odprta možnost biti s svojimi posebnostmi dinamičen graditelj reda, ki je torej nujno pluralističen in kot tak v bistvu proti slehernemu monolitizmu, kakor ga prav sedaj vsiljuje svetu sistemi, ki slone na marksističnem pojmovanju o organizaciji človeške družbe. Najbolj napredno 20. stoletje našega časa pa preveva paradoks, da se afriški in azijski narodi s svojo zaostalo civilizacijo vraščajo v ta rod z lastnimi državami, dočim se je nad doslej vodilno Evropo razgrnil z vso silo novi imperializem in kolonializem, kakor so ga po oktobrski revoluciji v Rusiji začeli uvajati in ga nasilno ohranjajo komunistični režimi, ki je padla večina evropskih narodov, to je vse, kar je vzhodno od črte Trst - Stettin, pod peto rdeče diktature, ki je doslej najhujša oblika imperializma v človeški zgodovini.

I.

Slovenci smo v mednarodni red začeli vstopati razmeroma počasi. Prvič smo stopili na mednarodno pozorišče v letu 1917 z Majniško deklaracijo, ki je vsaj posredno bila vključena v aktivnost Jugoslovanskega odbora v Londonu, ko je ta zastopal jugoslovanske narode na strani antante med prvo svetovno vojno. Bili smo potem hudo udarjeni po Londonskem paktu in po izvedbi plebiscita na Koroškem. Tretjina naroda ni bila osvobodena v smislu Majniške deklaracije in simptomatično za našo zgodovino je, kako se je slovensko vprašanje najbolj izrazito pokazalo na mirovni konferenci v Parizu leta 1919: slovenska delegacija je šla iz Ljubljane posredovati za pravico in resnico. Vodila sta jo predsednik tedanje vlade doktor Janko Brejč in škof Anton B. Jeglič in pred apostolom resnične samoodločbe narodov, Woodrowom Wilsonom je škof Jeglič svoj poziv začel z besedami: "Ave Wilson — morituri sloveni te salutant — umirajoči Slovenci te pozdravljajo..."

Ob drugi priliki vdora na mednarodni forum v letu 1932 ni bilo boljše. Na Silvestrovo 1932 je doktor Korošec objavil Slovenske punktacije. Rahlo je bila v eni točki podčrtana potreba po zajemu vseh Slovencev v lastno politično telo, kamor bi morali biti pritegnjeni tudi Slovenci onstran meja — saj jih je bila tam ena tretjina. Toda ta apel na področje izven tedanjih državnih meja je bil v Beogradu označen za čin veleizdaje in so bili Korošec ter glavni predstavniki SLS odgnani v ječe oziroma večletno konfinacijo.

Evropi, posebej pa še našemu narodu se je bližal vihar. Mesec dni po punktacijah je Hitler prevzel vlado v Berlinu in uvedel diktaturo nacizma. Kar je Belgrad obsodil kot dejanje veleizdaje, je bilo po Koroščevem načrtu že mišljeno kot prvi korak k zdravi ureditvi tedanje države in nekak uvod v dogajanje in sklepe ob podpisu blejskega sporazuma med Cvetkovićem in doktorjem Mačkom v avgustu 1939, ko se je med Zagrebom in Belgradom hotelo razmerje urediti nekako tako, kakor je bilo to leta 1867 z nagodbo med Dunajem in Budimpešto, ko se je Avstrija spremenila v dvoglavo monarhijo habsburške krone in krone sv. štefana. Tudi pri blejskem sporazumu je bil Koroščev delež odločen, usmerjen v krepitev države tik pred izbruhom druge svetovne vojne, toda Slovenci smo takrat ostali pred vrati s tolažbo o legendi Hlapca Jerneja, ki naj kar išče svoje pravice.

II.

Po drugi svetovni vojni je Slovenija deležna trpljenja in tegob imperializma, ki ne ruši samo njenih duhovnih in narodnih osnov, ampak grozi raztegniti enako usodo nad vso Evropo. Spet smo pred nevarno krizo, ko iz Vietnamasteje težave, ki so včasih že na robu izbruha tretje svetovne vojne. Evropo in ostali svet je že zajel val preplašenosti, ko se mnogi že podreajo raznim komunističnim

geslom (eno takih je: "Amerikanci morajo iz Vietnam", pri tem pa prav isti nič ne pomislijo, da so tam požar začetili sovjeti in so Amerikanci s svojimi zavezniki tam le kot gasilci) ali pa se predajajo slepilom o nekem socialističnem humanizmu... Ponekod se za poletje že napoveduje drugi Vietnam v vzhodnem delu Sredozemlja z oživljenjem vojne med Egiptom in Izraelom, tokrat na strani Egipta že pod vodstvom tisočev sovjetskih strokovnjakov ter pod zaščito sovjetskega brodograditelstva ob obalah Egipta.

Toda spet se dogaja, kot je bilo vedno, ko se je kljub nevihti na obzorju že napovedovala tudi jasnina: hujši od Vietnamu v Aziji ali na Sredozemlju je drugi, tihi, notranji Vietnam kakor ga proti imperializmu v Rusiji, Poljski, Češkoslovaški vojskujejo kulturni delavci in akademski mladi. Na idealih velikih glasnikov svobode v preteklih stoletjih (Victor Hugo, Mazzini, Gioberti, Silvio Pellico), se dviga svet idej in obramba vrednot, last vse človeške vzajemnosti in sicer na podlagi načel o prvenstvu svobode in spoštovanja človeškega dostojanstva proti nasilju diktature, ki sicer obljublja socialno pravičnost, a pri tem ruši temelje narodov, ko jim odvzema individualnost in jih proglašajo za ljudstva; njih "republike" niso narodne enote, ampak samo še zemljepisni pojmi, mejniki za oblikovanje brezoblične mase pod peto rdeče diktature nad vsem svetom.

III.

To marksistično urejanje sveta se vari na zločinu in krvi. Pravo občestvo, zdrava družina združenih narodov Evrope se ne more ustvarjati po poti razbijanja ali parceliranja. Slovincem nikdo tega ne more in ne sme očitati, zlasti še, ko se cika, da bi se naša slovenska država mogla zgraditi le po takih metodah. Pisu teh vrstic je 2. aprila 1941 doktor Kulovec pred odhodom v Belgrad in ob slovesu iz Ljubljane (čež nekaj dni ga je ubila nemška bomba) dejal: „Srbi niso Jugoslavije ustvarili in Srbi so sedaj Jugoslavijo razbili...“ Ko so srbske čete leta 1918 zmagale na Kajmakčalanu, so potem v belgradskem parlamentu srbski poslanci govorili, kakor da so si tedaj prisostvovali vse, kar je v Jugoslaviji nastalo. Vidovdanska ustava je nesrečno parcelirala državo na pokrajinske oblasti (velike županije), da bi se s tem zakril narodnostni problem in je bila Slovenija parcelirana na dveje. Oklic diktature v letu 1929 je prinesel novo parcelacijo države po banovinah, ko so bile nove upravne enote poimenovane kar po imenih divizijskih štabov in je Slovenija smela biti Dravska banovina, kjer slovenska zastava ni bila dovoljena in so se iz slovenskih učnih knjig trgali slovenski domovinski teksti in to po uradnih odredbah iz Beograda. Če je bilo kje razbijanje ali parcelacija, potem je bil njen sedež v Beogradu.

Nova Evropa in z njo novi red v svetu se more rešiti samo s propadom imperializma v sedanjem komunističnem delu sveta. Evropo je doslej držal pokoncu pluralizem v vsem kulturnem in narodnem delu. Pred ogromnim Leviatanom na vzhodu je mnogim strah prepopil vse ude in jim odvzel vero. Nekoč sta bili grška in rimska antika poraženi, a sta ohranili Evropi in človeštvu osnove, še danes veljavne. Kakor takrat, tako se tudi danes uprizarjajo primeri preplašenosti ali oportunitizma, češ nasilju ni moč uiti... O duhovnem Vietnamu v komunističnih deželah se malo piše — a je edini porok za rešitev človeštva; ob njem se bo rešil ostali del Evrope, če bo proti skušnjam v letu 1918 in 1945 vsem narodom odprl pot v tako svobodo, kjer si bo moral v lastni državi zgraditi red s talenti, ki so tudi bili dani na takšno pot vsakemu narodu. Različni po vsebini si bodo v v polifonični harmoniji ustvarili red, skladen z ideali enake svobode in enake pravice za vse.

Slovenstvo kot mednarodni problem je že dovolj navzoče v tem gibanju in vrenju. Zdrknilo je iz src v konformizmu z našim časom in njegovimi „stvaritvami“ v svetu rdečega imperializma le med tistimi preplašenimi, ki še vedno gledajo na Hlapca Jerneja, kako pred vrati mogočnikov tega sveta ponižno in potrto s klobukom v roki čaka in trka govoreč: „Ave, ave — morituri — živijo, živijo, umirajoči Slovenci vas pozdravljajo...“

Preplašenci in konformisti niso nikdar oblikovali pravih osnov, ne za svoj narod, ne za človeštvo.